

Leonas Narbutis: lietuvybė brangiai kainuoja

Dalia STAPONKUTĖ.

Žmogui, sukrovusiam nemenką gyvenimo patirtį arba sulaukusiam brandesnio amžiaus, neretai atrodo, kad jis pažįsta pusę savo gimtojo krašto žmonių, o jei tarp bičiulių atsiranda visas būrys užsienyje gyvenančių tautiečių, susidaro keistas išpūdis, kad prieš akis atsivėrė visos pasaulio paslaptys ne tik savo grožiu, bet ir nepažinijama puse. Apima visažinystės jausmas (ar ne?). Kai susitinka du skirtinguose pasaulio kraštuose gyvenantys, tegu ir skirtingų kartų, lietuviai, tarp jų būtinai užsimezga bendra kalba. Pirmiausia, juos sieja panašios vidinės dilemos, susijusios su tėvyne, ir nuolatinis klausimas „ką darysiu toliau?“ Tai verčia nuolatos galvoti apie ateitį, apie savo vaikus, apie kelionę, kuri suteikia gyvenimui būtiną prasmę. Jeigu du lietuviai gimė ir vaikystę praleido Lietuvoje, o vėliau išvyko arba tėvai juos išsivežė į kitą šalį, tai tarp jų atsiranda ne tik bendrumas, bet jie tampa esmingai, egzistenciškai tarpusavyje susiję per panašią žmogišką išgyvenimų, kalbos jausmo, sudvejintos asmenybės dramą, kylančią gyvenant svetur. Tik labai įnoringos politinės „kokerės“ ir jų kovingos aistros gali surūšiuoti šias patirtis į grupes, etapus, bangas ir kitokius politiniams vėjams patogius tunelius, į kuriuos nepaneria tik laisvieji.

Laisvas žmogus viską nusprendžia pats. Dažnam išeiviui kelia daug klausimų emigrantų susigrąžinimo „programos“ idėja. Ar tai įmanoma? Žmogus pats nutaria, nori grįžti ar nenori. Programa? Ką ji gali atskiram žmogui? Vyriausybė turi dirbti prie kiekvieno atskiro atvejo, o taip pat galvoti apie tuos žmones, kurie, praleidę pusę gyvenimo svetur, sugrįžta į Lietuvą ir kuriasi iš naujo. Nereikia pamiršti senos patarlės, kad vilkas visados į mišką žiūri... Panašiai kalbėjo ir Lietuvių Fondo atstovas Leonas Narbutis Pasaulio Lietuvių Bendruomenės suvažiavime 2017 metų liepą: „Turbūt tarp emigrantų nėra tokių, kurie bent kartą per visą savo išvykimo istoriją nepagalvotų apie sugrįžimą gyventi į Lietuvą. Tarkime, negaliu grįžti dabar, nepalankus laikas, bet gal vėliau, kai užaugs vaikai, kai būsiu brandaus amžiaus, bus paprasčiau ir lengviau... Kodėl man nesugrįžus, jeigu kiti sugrįžta? Nustebčiau, jei emigrantų galvose nebujotų tokios mintys.“

Todėl reikia sudaryti sąlygas išsaugoti arba sugrąžinti pilietybę. Kodėl neišleidus sugrįžtantiems palankaus įstatymo, juk bus nemažai tokių, kurie dėl įvairių gyvenimo aplinkybių neteko Lietuvos pilietybės? Žmogus gali grįžti dėl šito piktas, nuskriaustas, ižeistas, tačiau niekas negali jo sulaikyti nuo grįžimo. Kodėl sugrįžtantiems nesugrąžinus pilietybės? Kam gi įtampa ir trintis, kai ją galima sušvelninti vienu gestu? Žmogus, turėjęs, tačiau praradęs Lietuvos pilietybę ir sugrįžtantis į Lietuvą gyventi, galėtų sulaukti tokio gesto ir atgauti Lietuvos pilietybę...

Leonas Narbutis svarstė ir kalbėjo ne asmeniškai, o apmąstydamas tūkstančius kitų, panašių ir nepanašių į savo, atvejų. O jo asmeninis kelias buvo kitoks. Jis gimė Lietuvoje ir tapo Lietuvos piliečiu dar iki 1940 metų birželio 15 d., todėl, nors ir praleidęs gyvenimą svetur, teisiškai galėjo neprarasti Lietuvos pilietybės.

Leono šaknys yra Kaune, kuriame nuo gimimo jis gyveno trejus metus – iki 1938-ųjų. Tais metais jo tėvą, dirbusį geležinkeliečiu, su visa šeima iš Kauno išsiuntė į Klaipėdą, o kitais, 1939-aisiais, Hitleriui užėmus Lietuvą, jų šeimą bloškė į Kybartus. Šiame miestelyje šeima išgyveno iki 1944 metų ir, frontui slenkant, paskutiniu traukiniu pasitraukė į Vakarų. Pirmoji šeimos stotelė rytų Vokietijoje buvo Štatgardas (dabar priklausantis Lenkijai), tačiau frontas ėjo toliau ir jiems teko keliauti į Vokietiją, į Bavarijos žemę, kur 1945 gegužės 8-ąją šeima sutiko karo pabaigą. Po karo Vokietijoje ėmė kurtis lietuvių, lenkų, latvių ir pabėgėlių iš kitų šalių stovyklos, kuriomis rūpinosi tarptautinė organizacija UNRRA. 1950-aisiais JAV išleido įstatymą, kurio pagrindu sutiko priimti tam tikrą skaičių pabėgėlių iš Vokietijos. Narbučių šeima nutarė pasinaudoti šia proga ir emigruoti į JAV. Tuomet į JAV priimdavo tik fiziškai sveikus žmones, nes šalis nenorėjo, kad naujieji jos gyventojai papildomai kainuotų... Taip sutapo, kad Leono tėvas dėl nesveiko inksto nepraėjo sveikatos komisijos. Šeimai vėl teko laukti, kol tėvui Miunchene padarys operaciją, kol pašalins inkstą, kol jis visiškai nepagis, iš naujo nepraeis specialios komisijos – ir tik tada šeima gavo leidimą išvykti į JAV.

Narbučiai šeima apsistojo „lietuvių saloje“ – Čikagoje. Po penkerių metų jaunas Leonas Narbutis priėmė JAV pilietybę. Nors JAV niekad nepripažino Lietuvos aneksijos – prijungimo prie SSRS, Lietuvos kaip valstybės, suteikiančios Lietuvos pilietybę, jau nebuvo...

Gyvenimas po truputį įsisiūbavo ir pradėjo riedėti jaunam žmogui iš Lietuvos įprastine vaga: gimnazija, o šeštadieniais – lituanistinė mokykla, universitetas,

pirmasis darbdavys - „Standard Oil“ kompanija. Įgijęs komercinių įgūdžių, Leonas ketvirtį amžiaus vadovavo kredito sektoriui - vertindamas būsimų ir esamų klientų finansines galimybes bei jų mokumą. Nors darbas ir buvo įdomus - tekdavo važinėti ne tik po JAV, bet ir Europą, jis neleido visapusiškai atsiskleisti Leonui kaip asmenybei. Tad 1988 metais Leonas įsteigė meno galeriją „Lion Frame Gallery“, kuri gyvavo iki jo išvykimo į Lietuvą 2004 metais. Šalia savo pagrindinio darbo jis turėjo keletą įdomių ir malonumą teikiančių pomėgių, spalvinančių gyvenimą gražiais atspalviais. Dar studijų laikais, kaip jis pats sakė, ėmė „bendrauti su mikrofonu“. 1959 metais Leonas pirmą kartą kalbėjo lietuviškoje Čikagos literatūrinėje „Pelkių žiburėlio“ valandėlėje, kuri buvo transliuojama „Margučio“ radijo laidoje. Vėlesniais laikais jam teko darbuotis Anatolijaus Šluto vedamoje laidoje „Amerikos lietuvių radijas“, daryti reportažus „Amerikos balsui“, „Laisvajai Europai“ ir „Lietuvos radijui“. 1956 metais jis įstojo į liberalios išeivijos organizaciją „Lietuvių studentų santara“. Kai „Lietuvių studentų santara“ (įkurta 1953 m.) oficialiai jungėsi su akademinio jaunimo sambūriu „Šviesa“ (įkurtu 1946 m. Tiubingene), Leonas Narbutis buvo „Santaros“ valdybos nariu ir tapo šio virsmo liudininku. Nesvetimas jam buvo ir muzikinis pasaulis: grojo Balio Pakšto orkestre, o vėliau tapo ir „Korp! Neo-Lithuania“ orkestro nariu.

Neturėdama ryšio su Lietuva, Leono Narbučio aplinka susikurdavo savo Lietuvą Čikagoje, kur, jam atvykus, buvo trylika lietuviškų parapijų. Jos viena po kitos kūrėsi nuo 1904 metų, prieš I pasaulinį karą ir vėliau, kai į JAV pasipylė emigrantai iš Lietuvos. „Anaiptol ne visi burdavosi į lietuvišką ratą. Dalis lietuvių „nubyrėjo“, ir taip atsitinka kiekvienoje kartoje. Žmonės pasitraukia nuo savo tautinių vertybių ir nebeturi nieko bendra nei su kitais lietuviais, nei turbūt su savo žeme. Jie sukuria savo asmeninę aplinką ir joje gyvena. Toji aplinka - nauja, tačiau jie priima ją kaip savo ir iš tikro pradeda naują gyvenimą“, - svarsto Leonas Narbutis. - Aš kartais juokauju, kad lietuviybė brangiai kainuoja. Štai aš turiu tris vaikus. Visi jie gyvena Amerikoje. Mokinius juos vežiodavome į šeštadieninę lietuvių mokyklą. Vieną iš vaikų metams buvome net į Vokietiją, Vasario 16-osios gimnaziją, išsiuntę... Nuvežti vaikus iki mokyklos trukdavo apie valandą, sugrįžti namo - dar beveik valanda. Taigi, laukdavai kavinėje kartu su kitais tėvais, kol vaikas, kartais - ne paslaptis - raukydamasis, baigs pamokas. Tai nelengva po penkių pilnų - nuo 8 iki 17 val. - darbo dienų. Sekmadieniais būdavo ir skautų susibūrimai, kuriuose irgi reikėdavo būti. Kartais, žiūrėk, tą patį šeštadienį reikia močiutę namo pasikviesti ir ją atsivežti, kad pabūtų su vaikais, o mes su žmona galėtume išeiti į kiną arba koncertą... Žodžiu, asmeninis laikas labai ribotas. Esu

tikras, kad šiandien mažai kas pasikeitė. Dabartinė jaunesnioji trečiabangiu) emigrantų karta, sukūrusi lietuviškas šeimas užsienyje, gyvena su panašiais šeimyniniais iššūkiais, kaip gyvenome ir mes prieš 50 metų. Skirtumas gal tik toks: jie bet kada gali grįžti į Tėvynę, o mes tuomet galėdavome grįžti tik į mūsų pačių, tarp keturių sienų sukurtą, Lietuvos „kampelį“. Bet, kita vertus, juk Lietuva yra ten, kur aš gyvenu.“

Leonas Narbutis, sulaukęs pensijos, sugrįžo gyventi į Lietuvą. Tai nutiko ne iš karto. 2004 metais. Kiekvienam dideliam žygiui reikia pasiruošti, ir pirmą kartą apsilankęs Lietuvoje 1989 metais, Leonas pajuto, kad dar per anksti, kad dar netinkamas laikas... Reikėjo sulaukti palankesnių aplinkybių. Jis ruošėsi sugrįžimui penkiolika metų. Per tą laiką jis uždarė JAV savo nedidelį verslą, pardavė, ką galėjo, įsigijo būstą Vilniuje ant Neries kranto ir apsigyveno Lietuvoje ne kaip patriotas, prašantis pripažinimo ir apdovanojimo už savo ištikimybę tėvynei, o kaip atsakingas žmogus, siekiantis nebūti našta kitiems: „Vienoje Rimanto Dichavičiaus fotografijų knygoje „Žiedai tarp žiedų“ esu įrašęs žodžius: „Nežinojau, kad žmogui būti laimingam reikia tiek mažai.“ Šiandien gyvenu Lietuvoje, gyvenu taip, kaip visados norėjau gyventi ir neišsivaizduoju kitokio gyvenimo. Galėčiau, žinoma, grįžti į Ameriką, tačiau apie tai nebegalvoju. Pagaliau, kam viską keisti vien dėl keitimo? Aš atvažiavau čia gyventi. Palaikau ryšius su savo vaikystės miestu Kybartais, kur baigiau du pradžios mokyklos skyrius.

Mūsų organizacija Kybartuose „Pasaulio kybartiečių draugija“ įkūrė išėivijoje gyvenusio fotomenininko Algimanto Kezio galeriją. Jis, kaip ir aš, praleido savo vaikystę Kybartuose. Sovietmečiu valdžia buvo uždraudusi Keziui įvažiuoti į Lietuvą, nes, kartą ten atsilankęs, jis išleido fotografijų albumą, kuris valdžiai labai nepatiko. Taip pat Kybartuose bandome atstatyti paveldo žinioje esantį seną pastatą, bet projektas mums vis stringa. Leidžiame knygas apie Kybartų kraštą. Šiais metais išeis jau penktoji – biografinis Kybartų krašto žinynas. Tenka praleisti nemažai laiko ties kybartiečių klausimais, nes esu „Pasaulio kybartiečių draugijos“, gyvuojančios jau dešimtmetį, pirmininkas“, – porino apie įvairiausių prasmų ir kūrybos kupiną savo gyvenimą Leonas Narbutis.

Šiandien Leonas Narbutis yra vienas iš Lietuvių Fondo atstovų Lietuvoje ir atvyko į Pasaulio Lietuvių Bendruomenės suvažiavimą, kurį iš dalies parėmė Lietuvių Fondas. Fondas buvo įsteigtas 1962 metais; jį įsteigė grupelė aktyvių lietuvių, tarp kurių vienas aktyviausių buvo amžiną atilsį dr. Antanas Razma. Kaip teigė

Leonas Narbutis, visi LF pinigai yra paaukoti. Prieš 25 metus pradinis LF kapitalas buvo 19,714 dol. 2017 metų pradžioje išde buvo netoli 38 mln. dol., ir jis toliau auga dosnių lietuvių dėka. Aukoja atskiri asmenys arba šeimos. Pasak Narbučio, LF kaupiasi iš kartos į kartą, ir tai labai taikliai apibūdina Fondo tikslą: kiekvienai kartai kaupti pinigus, o palūkanas panaudoti lietuvybės puoselėjimui užsienyje. Šiuo metu dalis lėšų keliauja ir į Lietuvą. Lietuvių Fonde yra ir vardiniai fondai – žmogus miršta ir palieka palikimą, aiškiai nurodydamas, koku tikslu, kam ir kur jis nori tai panaudoti. Pavyzdžiui: mirus iškiliam lietuvių išsivijos veikėjui, gydytojui Antanui Lipskiui, kuris sulaukė garbingo 96 metų amžiaus ir ne tik gydė žmones, bet buvo ir penkių poezijos knygų autorius ir dailininkas, jo giminės prašymu, buvo įkurtas „Vardinis dr. Antano Lipskio fondas“. Vardiniam fondui aukojo dr. Lipskio žmona ir kiti artimieji. Šeimos ir artimųjų aukos plauks į Fondą ir ateityje – tokia šeimos valia, o jos tikslas – panaudoti palūkanas Žemaičių muziejui Plungėje, į kurią atkeliavo Antano Lipskio meno darbai. Dar vienas pavyzdys: „Romo Sakadolskio atminimo fondas“, skirtas puoselėti etiškai ir profesionaliai žurnalistikai, inicijuoti moksliniams tyrimams, padėsiantiems užtikrinti žurnalistikos kokybę ir socialiai atsakingų žiniasklaidos priemonių veiksmingumą, didinti visuomenės medijų ir informacinę raštingumą, kaip būdą dalyvauti priimant sprendimus Lietuvoje. Bendrą Lietuvių Fondo sumą kontroliuoja pelno skirstymo komisija, ir žmonės gali teikti pareiškimus arba projektus, kurie surašomi pagal tam tikras formalias taisykles.

Interviu (orig. pavad. „Leonas Narbutis, Lietuvių Fondo atstovas: lietuvybė brangiai kainuoja“) spausdintas žurnalo „Pasaulio lietuvis“ 2017 m. rugpjūčio-rugsėjo numeryje.

Mielai pasidalysime žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.